

діяльності концертмейстера : методичні рекомендації. Луцьк, 2022 // URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua>

2. Лапіна А. Ю. Особливості роботи концертмейстера у класі сольного співу: методична доповідь, 2021 // URL: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-roboti-koncertmejstera-u-klasi-solnogo-spivu-494561.html>
2. Мойсєєва Л. А. Формування творчого потенціалу майбутніх концертмейстерів у процесі навчання у музичних ВНЗ : монографія. Одеса, 2014.
3. Шостак О. Концертмейстер в класі вокалу : презентація на вебінарі від 23.11.2022 р.

Коваленко Тетяна,
викладачка-методистка Решетилівської
дитячої школи мистецтв (м. Решетилівка)

КОЗАЦЬКЕ БАРОКО ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ XVII-XVIII ст. НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ

***Анотація.** У статті характеризується українське бароко, зокрема «козацьке бароко», висвітлюються особливості цього стилю в архітектурі України і Полтавщини, аналізуються архітектурні споруди Полтавщини, зокрема Спасо-Преображенський собор Мгарського монастиря, Свято-Преображенська церква у Великих Сорочинцях, Хрестовоздвиженський собор у Полтаві, Успенська церква у с. Лютівка Гадяцького повіту.*

***Ключові слова:** бароко, «козацьке бароко», архітектура, Полтавщина.*

Українська культура і мистецтво – унікальне явище в історії світової культури. На різних етапах свого розвитку українські майстри не просто запозичували і переносили досягнення європейської культури на національний ґрунт, а й кожного разу вносили свої корективи, внаслідок яких той чи інший стиль отримував свої національні особливості. Не стало

виключенням і мистецтво XVII-XVIII століття, яке прийнято називати «козацьким (або мазепинським) бароко». Його особливостям і пам'яткам на території Полтавщини й присвячене це дослідження.

Друга половина XVII-XVIII ст. – це період доволі суперечливий у розвитку культури. Постійні війни призводили до знищення культурних цінностей і самих діячів культури. Різні частини України перебували в нерівних умовах. Порівняно кращі ці умови були на Лівобережній Україні, адже тут збереглася гетьманська автономія.

Покращення ситуації в культурі відбулося за часів правління Івана Мазепи. Це була людина західноєвропейської культури, яка взяла на себе відповідальність за напрям у розвитку культурного будівництва. Можна говорити про те, що у всіх ділянках української духовної і матеріальної культури перемогла Європа, тобто світогляд безупинного поступу і самовдосконалення переміг східний догматизм і традиціоналізм. Д. Антонович говорив про добу гетьманства І. Мазепи як «золоту добу українського мистецтва після великодержавної доби Володимира Великого та Ярослава Мудрого» [4, с. 514].

Коли ми говоримо про розвиток мистецтва цього періоду, наголошуємо на розквіті, в першу чергу, архітектури. І. Мазепа основні свої зусилля спрямовує саме на оновлення цього виду мистецтва.

У XVII ст. на кошти козацької старшини відновлюються такі шедеври архітектури як Софіївський, Михайлівський Золотоверхий та Успенський собор Печерського монастиря, Кирилівська церква у Києві та багато інших. У них добудували верхи, прикрасили декором, поштукатурили і побілили фасади, на яких з'явилася ліпнина. На запрошення І. Мазепи в Києві працюють видатні архітектори того часу: І. Шедель, Б. Растреллі, талановиті українські архітектори С. Ковнір, І. Григорович-Барський та ін. Змінюється не тільки архітектурний вид столиці, але й інших міст України.

Панівним стилем мистецтва стає бароко. В Україні з'являється

новий своєрідний стиль, який іменується «козацьким бароко», що відрізняється своєрідністю мистецьких форм і національним колоритом. Його характерними ознаками є багатство і пластичність форм, світлі потиньковані стіни, застосування декоративних деталей, ліпних орнаментів, характерні форми церковних бань, які фарбувалися в сині або зелені кольори, іноді вкривалися позолотою. Національні риси українського бароко виявилися не лише у типах споруд, а й у віртуозному опануванні прийомів цегляної кладки, своєрідному декорі.

Що ж приваблювало архітекторів-українців у бароко? Це поєднання будівель з навколишнім середовищем, декоративність і динамічність форм і оздоблення, гра світла і тіней на фасадах, фронтонах, банях. Все це повинно було будити уяву, викликати захоплення.

Головною будівлею стилю «козацького бароко» стає п'ятикупольний собор. «На відміну від давньоруських та іноземних храмів козацькі собори часто не мають вираженого фасаду, вони однакові з усіх чотирьох боків, повернуті водночас до всіх частин світу, всіх присутніх на майдані» [3, с. 381]. Така особливість була втіленням філософської ідеї єдності кінцевого і безмежного, безкрайньої складності всього сущого. Козацький собор поєднував у собі риси барокової та давньоруської архітектури: традиційну українську тринефну споруду з західно-європейською базилікою. Особливістю мурованої архітектури є гранчастість, яка пов'язана з давньоруською дерев'яною архітектурою. Це знайшло свій вияв у гранчастості барабанів, стін, шестигранності вікон, навколовінних лиштвах тощо.

Полтавщина має багато прикладів архітектури «козацького бароко». На деяких з них ми й зупинимось.

Мгарський монастир – один із найстаріших на території України. **Спасо-Преображенський собор** цього монастиря побудований на кошти гетьмана Івана Самойловича та Івана Мазепи у 1684-1692 рр. архітектором Й. Б. Зауером за допомогою М. Томашевського у стилі «козацького бароко»,

в якому поєднано традиції давньоруського будівництва XI-XII ст. і бароково-ренесансної культури. Це прямокутний собор, з двома баштами на головному фасаді, мав 3 нефи і сім бань, з гранчастою апсидою і транseptом, що виступає на бічних фасадах ризалітами. Після відбудови у XVIII ст. став 5-банним, а фасади і інтер'єри оздобили ліпними барельєфами. Стіни потиньковані й побілені. Дахи й бані вкриті покрівельною сталлю. Всі хрести позолочені. Собор мав багатоярусний різьблений дерев'яний іконостас, висотою 17 м., виконаний майстром С. Шалматовим, а київський художник з лаврської майстерні І. Косачинський написав ікони.

Свято-Преображенська церква у Великих Сорочинцях побудована у 1732 р. на кошти гетьмана Лівобережної України Данила Апостола. Церква повинна була стати його родовою усипальницею. Вона вважається одним з найкращих зразків архітектури українського бароко, має пірамідальну форму. Настінна ліпнина у вигляді багатьох українських квітів є прекрасним зразком зовнішнього декору. Спочатку вона мала 9 куполів, але після пожежі 1811 р., стала п'ятиглавою. Сьогодні тільки тут зберігся єдиний в Україні 7-ярусний іконостас, шириною 22 м. і висотою 17 м., виконаний у XVIII ст.

Ще одним чудовим зразком цього стилю є 7-банний **Хрестовоздвиженський собор** у Полтаві, зведений на початку XVIII ст. на кошти козацького старшини Василя Кочубея та двох козацьких гетьманів – І. Самойловича та І. Мазепи. Згодом він був добудований сином В. Кочубея у 1725 р., а освячений у 1756 р. За принципом побудови форма собору дещо витягнута, хрестоподібна. Усі фасади собору архітектурно витримані, і тому його золоті бані та зелений дах чудово проглядаються з усіх куточків Полтави. Це єдиний на Лівобережній Україні храм, який має сім бань циліндричної форми, що зберігся до наших днів. Роботи із внутрішнього оформлення проводились у другій половині XVIII ст. Чудові іконостаси, виконані В. Реклінським та С. Шалматовим, були знищені в 1933 р.

У 1686 р. в с. Лютівка Гадяцького повіту, що належало сотнику Михайлу Бороховичу, на його кошти було зведено кам'яну **Успенську**

церкву. Це був хрестоподібний п'ятикупольний храм, що поєднував візантійський стиль зі стилем українського бароко. У Вікіпедії зазначено, що ця церква є однією з найдосконаліших за пропорціями дев'ятидільних споруд. Вона відзначається гармонійністю частин, оригінальністю архітектурного рішення кожної грані, порталів, віконних обрамлень, карнизів тощо. Церква була трипрестольна, з приділами в ім'я архангела Михаїла і св. Трійці, мала різьблений п'ятиярусний іконостас, один із найошатніших на Лівобережній Україні (знищений у 1 пол. 20 ст.). Крім цього, тут зберігалися 2 реліквії, що стали об'єктами паломництва: непрестольне Євангеліє, надруковане на олександрійському папері у 1735 р., вагою 12 кг та скринька для святих дарів – зі древнього карбування срібла з позолотою, вагою 5 футів. Церква підірвана у 1974 р.

Кінець XVII-XVIII ст. – важливий етап у розвитку української культури, який «був одним із чинників, які консолідували український народ у складних суспільно-політичних умовах того часу, сприяли формуванню української нації» [3, с. 391].

Козацьке бароко – це суто національний синтез західноєвропейських барокових архітектурних ідей та архітектурних традицій українського бароко, це унікальне явище в історії української культури. Воно досягло свого золотого віку завдяки Івану Мазепі, що славився прихильністю до української культури. Зразки «козацького бароко» й сьогодні вражають досконалістю форм, оригінальністю та самобутністю декору. Зберегти їх для наступних поколінь – завдання наших сучасників. Особливо це актуально сьогодні, коли російськими загарбниками знищуються всі культурні надбання нашого народу.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. Українська культура. Лекції /Антонович Д. Київ : Либідь, 1993. 592 с.
2. Історія культури України: навч. посібник / Бокань В., Польовий Л. Київ : МАУП, 2002. 254 с.

3. Греченко В. А., Чорний І В., Кушнерук В. А., Режко В. А. Історія світової та української культури. Київ : Літера ЛТД, 2002. 464 с.
4. Історія української культури / за загальною редакцією Івана Крип'якевича. Київ : Либідь, 1994. 656 с.
5. Макаров А. Світло українського бароко. Київ : Мистецтво, 1994. 285 с.

Козаченко Юрій,
викладач Миргородської мистецької
школи ім. А. П. Коломійця
(м. Миргород)

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** У статті аналізуються основні тенденції становлення та розвитку музично-педагогічної освіти України в другій половині ХХ століття, виокремлюються періоди формування музично-педагогічної освіти цього періоду, визначаються основні напрями роботи та результати.*

***Ключові слова:** музично-педагогічна освіта, періоди становлення, концертно-виконавська та музично-просвітницька діяльність.*

Незаперечним фактом сучасної мистецько-педагогічної науки є те, що у становленні духовності, моралі та внутрішньої культури молодого покоління важлива роль належить музичному вихованню у мистецьких закладах. На сьогодні нагромаджено великий досвід у галузі теорії та практики музично-естетичних дисциплін. Наголошуємо на важливості історико-педагогічного підходу до розвитку музичної освіти.

До проблем музичної освіти в Україні певного історичного періоду зверталися такі дослідники та науковці: І. Гринчук, Н. Гуральник, О. Михайличенко, В. Найда, О. Олексюк, Н. Онищенко, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Черкасов та ін. Аналізуючи стан загальної музичної освіти у другій половині ХХ століття, можна стверджувати, що у 50 – 60-ті роки